

dr hab. Sławomir Przybyliński, prof. UWM
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja

osiągnięcia naukowego dr Anny Karłyk-Ćwik „Humor w kreowaniu klimatu społecznego instytucji resocjalizacyjnych dla nieletnich” (Toruń 2018, ISBN 978-83-63955-57-1, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, ss. 342), a także pozostałych osiągnięć naukowych oraz organizacyjnych, dydaktycznych i popularyzatorskich

Recenzja przygotowywana jest w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, a wykonywana na zlecenie Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych.

Informacje wstępne

Doktor Anna Karłyk-Ćwik uzyskała tytuł zawodowy magistra pedagogiki w 2002 roku na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Tytuł pracy: „Próba oceny skuteczności oddziaływań programu profilaktycznego Ośrodka Profilaktyki Środowiskowej Agencji Doradztwa Zawodowego „AD” we Wrocławiu”. W 2007 roku zaś uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki również na wrocławskim Uniwersytecie, a tytuł dysertacji brzmiał: „Kompetencje zawodowe pedagogów w pracy z nieletnimi agresorami”. Promotorem rozprawy był dr hab. Marek Heine, prof. DSW, a recenzentami prof. dr hab. Bronisław Urban i dr hab. Andrzej Węgliński, prof. UMCS. Habilitantka od 2003 roku jest zatrudniona najpierw na stanowisku asystenta, a następnie adiunkta w Dolnośląskiej Szkole Wyższej. Ponadto podejmowała dodatkowe zatrudnienie jako wykładowca w Uniwersytecie

Wrocławskim (2006-2008), w Wyższej Szkole Zarządzania i Finansów we Wrocławiu (2011-2012), oraz w Wyższej Szkole Bankowej we Wrocławiu (2013-2015).

Ocena dokonań naukowo-badawczych Habilitantki bez podstawowego osiągnięcia naukowego

Dorobek naukowo-badawczy dr Anny Karłyk-Ćwik należy uznać za odpowiedni. Habilitantka sukcesywnie i konsekwentnie pomnaża swój dorobek lokując go w paradygmacie podmiotowego spojrzenia na sprawy trudne i niejednoznaczne w swej treści. W kręgu Jej zainteresowań naukowo-badawczych jest egzystencja młodego człowiek uwikłanego w sytuacje wymagające reakcji naprawczych, resocjalizacyjnych. Przestrzeń bardzo wrażliwa i wymagająca szczególnych kompetencji. Habilitantka lokuje swoje rozważania wokół trzech wymiarów, tj.: „Agresja młodzieży-profilaktyka, terapia i resocjalizacja nieletnich agresorów”; „Rola i kompetencje zawodowe pedagogów resocjalizacyjnych”; „Humor w resocjalizacji nieletnich”. W tych też zakresach, w określonych latach konstruowała i prowadziła swoje poczynania naukowe i eksploracje, czego wynikiem są liczne publikacje i aktywność konferencyjna. Habilitantka aktywnie brała udział w 19 międzynarodowych konferencjach naukowych, chociaż jedynie kilka z nich (np. odbywało się poza granicami naszego kraju). Według informacji Habilitantki niniejsze konferencje o zasięgu międzynarodowym odbywały się m.in. w Toruniu, Katowicach, Lublinie, Opolu, Wrocławiu, czy też Zamościu. Kontynuując wątek konferencyjny, to odnotujemy, iż Habilitantka w referatami wystąpiła na kolejnych, tym razem o wymiarze krajowym, konferencjach. Podaje, iż było ich 15 od 2007 do 2017 roku. Nie są to konferencje jedynie lokalne, ale organizowane przez ośrodki akademickie w całej Polsce, tj.: UMCS w Lublinie, Uniwersytet Gdański, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu.

Dorobek publikacyjny Habilitantki to zarówno monografie, książki pod redakcją, rozdziały w monografiach, ale też co ważne artykuły w punktowanych czasopismach MNiSW. Zatem na dorobek podoktorski składają się: 2 monografie, w tym jedna

wskazana jako podstawowe osiągnięcie naukowe, a druga jako monografia podoktorska – wersja zmieniona i rozszerzona, jak podaje Habilitantka („Kompetencje zawodowe pedagogów w pracy z nieletnimi agresorami”, Toruń 2009 - monografia ta nie została dołączona do dokumentacji). Dr A. Karłyk-Ćwik jest także współredaktorką 3. książek pod redakcją (2013 r., 2016 r., 2018 r.) oraz autorką 17. artykułów w pracach zbiorowych (wydawnictwa m.in.: Wrocław, Warszawa, Toruń, Lublin, Opole). Znaczna część dorobku publikacyjnego Habilitantki, co należy wzmocnić, to artykuły w znaczących i tematycznych oraz punktowanych czasopismach naukowych. W tym 18. artykułów w czasopismach z listy B MNiSW (m.in. „Resocjalizacja Polska”, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja”, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, „Wychowanie na co Dzień”) oraz 1. artykuł z konferencji indeksowanej w Web of Science (2016 r.), 1. artykuł na liście ERIH (2017 r.). Wartości wskaźników dotyczących dorobku naukowego Habilitantki kształtują się następująco: Sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR) zgodnie z rokiem opublikowania wynosi 0. Taką samą wartość przybiera liczba cytowań według Web of Science. Natomiast liczba cytowań według Publish or Perish wynosi 25. Indeks Hirscha według Web of Science: 0, a Indeks Hirscha według Publish or Perish: 3.

Habilitantka nie kierowała dotychczas oraz nie brała udziału w międzynarodowych lub krajowych projektach badawczych. Wszak w dokumentacji czytamy, iż Pani Doktor bierze udział w określonych projektach, lecz są to projekty uczelniane w ramach środków MNiSW na działalność statutową, czy też utrzymanie potencjału badawczego. Warto odnotować, iż Habilitantka aplikowała w 2012 roku o grant w konkursie SONATA 4 do NCNu. Natomiast w 2015 r. złożyła swoją aplikację w konkursie „ROZWÓJ 2.b” w Narodowym Programie Rozwoju Humanistyki.

Dr Anna Karłyk-Ćwik od lat konstruuje i pomnaża swój naukowo-badawczy kapitał, co widać ilościowo, ale przede wszystkim jakościowo. Panoramiczne widzenie wielowymiarowych kwestii zlokalizowanych, jak wyżej wspomniano w trzech tematycznych nurtach publikacyjnych, nie dają poczucia incydentalności, czy też przypadkowej optyki łączenia ze sobą pól problemowych. Podbudowa

teoretyczna w wielu przypadkach z empirycznym spojrzeniem, posiadają nieraz wartościowe praktyczne odniesienia. Dorobek całościowo jest prawidłowo prowadzony z jasną wizją i koncepcją przewodnią, co świadczy o dojrzałości naukowej Habilitantki. Dorobek naukowo-badawczy, pomimo różnych wątków poruszanych w publikacjach, jest w miarę spójny tematycznie i zlokalizowany w obrębie pedagogiki resocjalizacyjnej. W tekstach wykorzystuje tematyczną literaturę przedmiotu zazwyczaj poprawnie dobraną do toczonych deliberacji. Bywają też publikacje, w których Autorka ukazuje uproszczone, pobieżne rozważania metodologiczne, bez szerszych odniesień do źródeł metodologicznych (np. „Gorące serca” pedagoga jako resocjalizacyjny relikw [W:] D. Kowalczyk, I. Mudrecka (red.), Funkcjonowanie kadry penitencjarnej w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, Opole 2013; Resocjalizacja przez twórczość. Teoria i praktyka [W:] J. Krukowski (red.), Profilaktyka czy resocjalizacja. Między teorią a praktyką. Artykuły, rozprawy, studia. Tarnów 2011). Są także teksty przeglądowe bez metodologicznych wzmianek (np. „Wykorzystanie humoru w kształceniu resocjalizacyjnym – możliwości i ograniczenia” - Wychowanie na co Dzień 2017). Analizowane artykuły i rozdziały w monografiach posiadają niejednorodny wymiar pod względem wartości teoretycznej i aplikacyjnej. Tym niemniej z publikacji wybrzmiewa odpowiednia orientacja Habilitantki w poruszanych zagadnieniach znajdujących się w polu badawczym. Toteż publikacje czyta się dobrze i płynnie.

Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki

Z dokumentacji wynika, iż Habilitantka posiada rozległy dorobek z zakresu dydaktyki oraz popularyzacji nauki. Dr A. Karłyk-Ćwik prowadzi szereg zajęć dydaktycznych w formie wykładów i ćwiczeń zarówno na I, jak i II stopniu kształcenia, tj. np.: diagnostyka i terapia resocjalizacyjna (wykłady i ćwiczenia II st.), diagnoza nieprzystosowania społecznego (wykłady i ćwiczenia I st.), higiena pracy pedagoga resocjalizacyjnego (wykłady i ćwiczenia I st.), kryminologia (wykłady i ćwiczenia II st.), pedagogika resocjalizacyjna (wykłady i ćwiczenia I st.), profilaktyka

niedostosowania społecznego (wykłady i ćwiczenia I st.), współczesne koncepcje resocjalizacji (wykłady i ćwiczenia II st.), seminarium dyplomowe (I st.) i in. Od 2012 roku posiada opiekę tutorską na studentami, a także opracowała autorskie warsztaty „Role w grupie”, „Style przywództwa”. Habilitantka w DSW we Wrocławiu zaangażuje się w różne inicjatywy związane ze sferą dydaktyczną, co przejawia się m.in. członkostwem w różnych zespołach uczelnianych, np. w: Wydziałowej Komisji Stypendialnej ds. stypendiów socjalnych (2009 r.), Zespołu ds. promocji kierunku Pedagogika Specjalna (2011-2012), Zespołu ds. współpracy i wspomagania działań Centrum Rekrutacyjnego DSW ds. kierunku Pedagogika Specjalna (od 2016 r.), Wydziałowej Komisji ds. Regulaminów obowiązujących na Wydziale Nauk Pedagogicznych (od 2017 r.), czy też Rady Programowej kierunku Pedagogika Specjalna (od 2017 r.). Habilitantka podaje, również że wypromowała dotychczas 16 licencjatów na kierunku pedagogika specjalna, specjalność pedagogika resocjalizacyjna, a 17 prac jest w toku. Była także recenzentką 16 prac dyplomowych (2 magisterskie, 14 licencjackich). Co warto podkreślić Habilitantka jest opiekunem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich wszczętych we wrocławskiej DSW. Autorka brała udział w programie europejskim „Polityka socjalna w Unii Europejskiej realizowana przez organy samorządowe w Holandii ze szczególnym uwzględnieniem problemów uzależnień od narkotyków i alkoholu oraz zapobiegania i leczenia HIV/AIDS” (2004 r. charakter uczestnictwa: uczestnik oraz koordynator projektu z ramienia Gimnazjum nr 14 we Wrocławiu), a także w Programie „Wrocławska Sieć Szkół Promujących Zdrowie. Nazwa projektu brzmi: „Agresja i przemoc w szkole” (czas realizacji 2002-2004, charakter uczestnictwa m.in.: opracowanie programu przeciwdziałania agresji w szkołach, realizacja szkoleń w grupach warsztatowych, ewaluacja programu). Natomiast w 2010 roku w postaci wsparcia merytorycznego uczestniczyła w projekcie „Dar Pokoleń – PajdArt” realizowany przez Towarzystwo Kultury Czynnej, a finansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (czas realizacji 2009-2010 r.). Ponadto w 2017 roku Habilitantka otrzymała nagrodę Prezydenta DSW i Rektora DSW za wybitne osiągnięcia organizacyjne oraz otrzymała także w tym samym roku wyróżnienie za organizację II Ogólnopolskiego Seminarium Resocjalizacji Stosowanej. Dr A. Karłyk-

Ćwik w latach 2003-2013 była członkinią Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, natomiast od 2015 r. jest członkinią Polskiego Towarzystwa Pedagogów Specjalnych. Może pochwalić się również członkostwem (lata 2015-2017) w International Association of Special Education (IASE) oraz członkostwem (od 2018 r.) w International Society for Humor Studies (ISHS). Jest także członkinią Zespołu Edukacji dla Bezpieczeństwa przy KNP PAN oraz Zespołu Pedagogiki Resocjalizacyjnej przy KNP PAN. Należy odnotować, iż Habilitantka jest recenzentką w czasopiśmie „Edukacja Humanistyczna”, w którym w latach 2016-2018 recenzowała artykuły. Nie podaje jednak ile z nich recenzowała. W zakresie popularyzacji nauki Habilitantka może wykazać się ciekawymi inicjatywami, w których uczestniczyła, np. współpraca z Lokalnym Centrum Informacji Profilaktycznej, Biblioteką Pedagogiczną w Nowej Rudzie oraz Stowarzyszeniem Pro Publico Bono, w zakresie wspierania inicjatyw popularyzujących wiedzę na temat agresji w szkołach i sposobów jej przezwyciężania, czy również współpraca ze Stowarzyszeniem „Aperiamus” – Wspieranie Rozwoju Osobistego (popularyzowanie wiedzy z zakresu przeciwdziałania agresji w szkole – wykłady i szkolenia dla nauczycieli w latach 2005-2008). Habilitantka brała również czynny udział poprzez prowadzenie m.in. warsztatów w różnych edycjach (2008 r., 2010 r., 2016 r.) Dolnośląskiego Festiwalu Nauki.

Habilitantka nie zasiada w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism. Działalność międzynarodowa zaś nie kształtuje się na wysokim poziomie. Pomimo, że dr A. Karłyk-Ćwik podaje, iż w 2008 roku (kwiecień-maj) odnotowała jeden pobyt stażowy w ramach stypendium naukowego – program LLP-Erasmus „Teaching Staff Mobility”, (Republika Czeska, Uniwersytet w Hradec Kralove), to jednak w ostatnich kilku latach trudno zauważyć stażowe inicjatywy, co niewątpliwie warto w przyszłości zintensyfikować.

Reasumując prezentowane przestrzenie funkcjonowania Habilitantki należy stwierdzić, iż jest Ona w nich relatywnie aktywna, a działalność w licznych zakresach jest zauważalna i wartościowa. W dorobku widać drobne luki, nad którymi warto się zastanowić, lecz nie rzutują one istotnie na pozytywną oceną działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej dr Anny Karłyk-Ćwik.

Ocena podstawowego osiągnięcia naukowego w procedurze ubiegania się o stopień doktora habilitowanego

Pozycja książkowa „Humor w kreowaniu klimatu społecznego instytucji resocjalizacyjnych dla nieletnich” (Wydawnictwo Edukacyjne ‘AKAPIT’, ISBN 978-83-63955-57-1, str. 342), jest tą którą dr A. Karłyk-Ćwik wskazuje jako podstawowe osiągnięcie naukowe. Jest to monografia niesztampowa w swym wyrazie i przekazie. Jej nietypowość przejawia się w podjętej przez Autorkę tematyce i budowanej wokół niej interesującej narracji. Swoje rozważania teoretyczno-empiryczne ułożyła w przestrzeni niewdzięcznej, a zarazem trudnej tak z jednostkowego, jak i grupowego, zbiorowego punktu widzenia. Idzie o środowiska młodzieżowych ośrodków wychowawczych, schronisk dla nieletnich oraz zakładów poprawczych, gdzie egzystuje tysiące młodych ludzi, którzy specyficznie odbierają rzeczywistość i każdego dnia włączani są w procesy wychowawczo-opiekuńczo-naprawcze. Pensjonariusze tychże instytucji kreują wraz ze swoimi wychowawcami określony klimat danej placówki, a także wchodzą w różnorakie interakcje międzyludzkie. Chwile, dni, miesiące, a nierzadko i lata spędzone instytucjonalnie odciska piętno na dalszym bytowaniu człowieka. Dlatego też pomimo niejednorodnych poglądów społecznych, a czasami również opartych na wiedzy potocznej, czy zasłyszanych zasobach wiadomości w kontekście procesu resocjalizacji i pracy z nieletnimi, warto i należy dokonywać diagnozy tego świata, chociażby w wąskim zakresie, by móc finalnie zilustrować konkretne rozwiązania tworzące lepsze jutro. Naczelnym zagadnieniem, na którym Autorka konstruuje swój naukowy dyskurs jest humor. Humor odmieniany na wszystkie przypadki i ukazywany tak w sensie wertykalnym, jak i horyzontalnym. Obrazowany bardzo poważnie i wielką estymą, pomimo, że on sam jest odbiciem ludzkiego stanu powiązanego nieraz z luzem, żartem, czy też beztrąską. Obfitość pojęć, definicji i terminów powiązanych w pewnym sensie otacza i oplata merytoryczne i ciekawe w mojej ocenie deliberacje. Pojęcia z zakresu gelotologii i humorologii nie są niczym nadzwyczajnym w recenzowanej publikacji. Cała treść pracy jest adekwatna do problemu wyeksponowanego w tytule, co

powoduje, że trudno dostrzec w książce chaos, czy niestabilność toczzonego wywodu, a wręcz odwrotnie zauważamy logikę kreślonych i sens wyprowadzanych kategorii. Osobiście przekonuje mnie stwierdzenie Autorki zawarte na str. 11, że w „procesie resocjalizacji tworzy się przestrzeń dla humoru, który dla wychowanków może stanowić swoistą ‘płaszczyznę oporu’ wobec negatywnych doświadczeń pozwalającą odbić się od nich i powrócić do równowagi psychicznej i prawidłowego funkcjonowania społecznego, w rękach wychowawców może stać się bezcennym ‘narzędziem’ pracy resocjalizacyjnej, zaś do środowiska wychowawczego instytucji korekcyjnych może wprowadzić korzystną, sprzyjającą nie tylko adaptacji, ale i rozwojowi jego uczestników, atmosferę”. Tworzenie klimatu w danym środowisku jest skomplikowanym i wielowymiarowym zabiegiem, toteż każdy merytorycznie uzasadniony pomysł wspierający i dookreślający pozytywną wizję owego klimatu warty jest wyeksponowania i poparcia. Zagadnienie humoru, a także badania naukowe z nim związane w polskiej literaturze pedagogicznej nie goszczą zbyt często, stanowiąc marginalną myśl i niewielki wycinek dociekań eksploracyjno-wyjaśniających. Toteż bym bardziej należało pogratulować Habilitantce po pierwsze pomysłu na ten projekt, a po drugie konsekwencji w realizacji zamierzeń teoretyczno-empirycznych.

Publikacja składa się z trzech warstw – rozdziałów, z klasycznym podziałem treści w pedagogice empirycznej. Układ książki jest czytelny i trafnie ukształtowany, natomiast struktura parcelacji zawartości i zakresów treściowych nie budzi zastrzeżeń i jest odpowiednia. Zatem obszernie rozdziały: teoretyczny, metodologiczny i badawczy, spięte są wstępem, wnioskami końcowymi i implikacjami badawczymi oraz bibliografią, spisem schematów i tabel, a także aneksami. Część teoretyczna to rozważania skoncentrowane na wspólnym mianowniku pod hasłem tytułowy humor – klimat społeczny, którym poświęcono wiele stron książki. Konsekwentnie kreślone od str. 15 do 120 pole problemowe ukazywane raz w jednostkowej, by za chwil kilka holistycznej wizji ludzkiego bycia oraz na tle społecznych uwarunkowań, w tym instytucjonalnych, świadczy o właściwej orientacji Autorki w podjętej problematyce. Szeroka niewątpliwie reprezentacja wiedzy, jaką dysponuje w tym zakresie Autorka wybrzmiewa na kartach książki. Konstruowany wywód prowadzony jest z

wykorzystaniem fachowej, rodzimej literatury przedmiotu, ale także co warto podkreślić ze wsparciem zagranicznego piśmiennictwa. Źródła przede wszystkim pedagogiczne z odniesieniami do dorobku m.in. psychologicznego, co należy uznać za wartość dodaną, bo poszerzającą merytorycznie refleksje. Autorka w mniejszym, bądź większym zakresie korzysta z dorobku pedagogów resocjalizacyjnych, m.in. M. Konopczyńskiego, L. Pytki, B. Urbana i in. tworząc resocjalizacyjne kontekstowe tło swoich rozważań. Pomimo bogatego przeglądu literatury niezbędnej do zwizualizowania i wypełnienia ukazanych w spisie treści podrozdziałów, wpisujących się w teoretyczne ramy projektu, zauważam absencje w mocniejszym zakorzenieniu, czy też odniesieniu poszczególnych zagadnień do przestrzeni podmiotowego spojrzenia. Bezpośrednio, ale częściej właśnie pośrednio osoba nieletnia jest mniej dostrzegalna w koncyptowaniu teoretycznym, częściej opis i analiza profilowane są instytucjonalnie, a nie jednostkowo. Mam świadomość, iż nieraz chodzi o ogólne scementowanie pojęć, koncepcji i teorii ze światem izolowanym, czyli miejscem pobytu nieletnich i dlatego jak miemam jednostkowość schodzi na dalszy plan. Pomimo to treści są dobrze zharmonizowane, tworząc syntonię, bez wrażenia rwania się myśli w poszczególnych podrozdziałach. Autorka, co cieszy obrazuje w swym dyskursie wątki edukacyjne powiązane z klimatem społecznym i na odwrót, tzn. niniejszy klimat próbuje pokazać w polu edukacyjnej optyki. Mowa więc np. o humorze w technice nauczania, zaprezentowanym w podrozdziale 1.5.1., czy też klimatu społecznego w edukacji (podrozdział 2.2.). Pani Doktor w podrozdziale 1.4. „Funkcjonalna Koncepcja Stylów Humoru Roda A. Martina” opracowanym rzeczowo, podaje, iż niniejsza Koncepcja „została przyjęta za teoretyczną podstawę prezentowanych w niniejszym opracowaniu analiz, o czym zdecydował następujące fakty. Po pierwsze, w swych założeniach odnosi się ona bezpośrednio do problematyki przystosowania i nieprzystosowania społecznego podkreślając rolę poszczególnych typów humoru w powstawaniu i przebiegu tych procesów. Po drugie, zespół badawczy pracujący pod kierunkiem R.A. Martina dokonał bardzo trafnej operacjonalizacji szerokiego i niejednorodnego (...) pojęcia humoru i zastąpił je ‚stylami humoru’ odzwierciadlającymi konkretne funkcje (interpersonalne i intrapsychiczne), jakie humor pełni w codziennym życiu jednostki,

a także sposób i cel w jakich ludzie się nim posługują.” (str. 63). Pojęcie humoru i jego intelektualno-emocjonalny wymiar przetacza się przez teoretyczne strony publikacji czyniąc drenaż na poziomie sensów, idei i wartości, doprowadzając do namysłu nad istotą podjętej problematyki. Podsumowując uważam, że rozdział 1 to udana próba stworzenia solidnej podbudowy pod metodologiczne ustalenia i założenia, a w późniejszej fazie także podwaliny pod wytyczenie ścieżki eksploracyjnej. Tym niemniej szkoda, że Autorka nie pokusiła się o przybliżenie zagadnień związanych z nieletnimi, przestępczością i jej uwarunkowaniami oraz wkraczaniem na drogę nieprzestrzegania norm prawnych i społecznych.

Rozdział II, czyli „Metodologiczne podstawy badań własnych”, to część z konkretnymi założeniami metodologicznymi ukazana poprawnie z przemyślaną konstrukcją i w miarę poprawnym przeglądem i oparcie rozważań o metodologiczne źródła. Konceptualizacja jest wyrazista i trafna, nie budząca większych zastrzeżeń. Ilościowy rys eksploracyjny, współgra z paradygmatem pozytywistycznym, co dało liczbowe i statystyczne spojrzenie na uzyskany materiał badawczy. Natomiast dwie koncepcje, o których Autorka rozprawia z rozdziale I, stanowią teoretyczne ramy projektu badawczego (Koncepcja Stylów Humorów Roda A. Martina i współpracowników oraz Koncepcja Klimatu Społecznego Instytucji Rudolfa H. Moosa). Celem zaś penetracji badawczych Habilitantka uczyniła „zdiagnozowanie klimatu społecznego instytucji resocjalizacyjnych dla nieletnich oraz opisanie stylów humoru prezentowanych przez wychowawców i wychowanków tych placówek, a także ustalenie wzajemnych relacji pomiędzy tymi zmiennymi” (str. 123). Ponadto założono szereg działań korespondujących z tak nakreślonym celem. Do tego również nakreślono cele szczegółowe. Problemy badawcze jako swoiste drogowskazy, wypełniają i wyrażają powzięty cel projektu, harmonizując z jego treścią. Dr A. Karłyk-Ćwik wyszczególniła aż 3 problemy główne i do nich problemy szczegółowe, do daje razem 10 problemów uszczegóławiających. W mojej ocenie zabieg, aż z 3. problemami głównymi nie był konieczny, ale też nie stanowi to usterki. Zastosowano także hipotezy do części problemów, gdyż Autorka pisze: „część pytań badawczych ma charakter opisowy i dotyczy liczby i cech analizowanych zjawisk (co nie wymaga formułowania hipotez badawczych), zaś pozostała ich część odnosi się do

wzajemnych relacji pomiędzy analizowanymi zmiennymi” (str. 126). Pewna wątpliwość z zakresie opracowanych problemów badawczych może stanowić określenie problemu 3 i jego problemów szczegółowych, w których Autora łączy razem w ramach jednego niejako dwa rodzaje problemów, tj. „Czy i jaka relacja...” Otóż rozbitcie pytania „jaka” oraz partykuły „czy” stanowi pewien dualistyczną optykę związaną z poruszonym zakresem problemu. Sądzę, iż potraktowanie rozdzielne, bądź jedynie jednego z nich (np. „Jaka relacja...”) dałoby klarowniejszy obraz. Poza tym problemy badawcze z hipotezami stanowią jedność założeń i rozpatrywań konstruuując tematyczny dyskurs. Hipotezy są komentowane i uzasadniane przez Autorkę naświetlając profil Jej myśli przypuszczalnych. „Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankietowej. W badaniach samoopisowych wykorzystano 3 narzędzia badawcze” (str. 159). Niniejsze narzędzia, dające finalnie wartościowy materiał empiryczny, to: Skala Klimatu Społecznego Instytucji Korekcyjnej według R. H. Moosa (w polskiej adaptacji L. Pytki), Kwestionariusz Stylów Humoru opracowany przez R. A. Martina, P. Puhlik-Doris, G. Larsen, J. Gray i K. Weir (w polskiej adaptacji E. Hornowskiej i współpracowników), Ankieta dotycząca cech demograficzno-społecznych osób badanych (dla pedagogów i dla wychowanków). Wydaje się, że w ostatnim przypadku Autorce chodziło chyba o kwestionariusz ankiety, jako narzędzie badawcze, potocznie zwany ankietą. W badaniach wzięło udział aż 705 osób – młodzieży z młodzieżowych ośrodków wychowawczych (412 podopiecznych) i z zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (293 nieletnich). Drugą grupę stanowiło 321 pedagogów, w tym 153 pracowników MOW oraz 168 pedagogów zatrudnionych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Badania w 13. młodzieżowych ośrodków wychowawczych w Polsce były prowadzone od października 2015 r. do czerwca 2016 r., a od września 2016 do marca 2017 r. w 11. zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Należy w tym miejscu pogratulować Habilitantce determinacji i konsekwencji w dążeniu do powziętego celu, poprzez m.in. tak znaczna grupy badawcze, które zdecydowanie dają możliwość poszerzenia analiz i uwiarygadniają czynione konstrukty myślowe i refleksyjne oparte o ów materiał.

Dane ilościowe pochodzące z badań poddano szeregu analiz statystycznych, w ramach których (patrz opis str. 163-165) np. „Obliczono statystyki opisowe”, „Sprawdzono normalność rozkładu analizowanych zmiennych za pomocą testu Shapiri-Wilka”, „Przeprowadzono analizy porównawcze z wykorzystaniem testów nieparametrycznych: Test U Manna-Whitneya oraz analizę wariancji ANOVA Kruskala-Wallisa dla grup niezależnych (wraz z testem Post-Hoc Conover-Iman)”, „Przeprowadzono analizy korelacyjne – obliczono współczynnik korelacji rho-Spearmana pomiędzy analizowanymi zmiennymi.”

Rozdział III to „Prezentacja i analiza wyników badań własnych” (str. 167- 291), gdzie odnajdujemy wielostronne analizy i kompetentnie toczony wywód. Jestem pod wrażeniem autorskich interpretacji i atrakcyjnych prób wiązania ze sobą różnych motywów wynikających z kreślonych kategorii i wątków, wpisujących się wszelako w pole problemowe pod nazwą „humor i klimat społeczny”. Materiał powzięty za pomocą wskazanych wcześniej narzędzi badawczych Doktorantka nieraz odnosi, a czasami zestawia z piśmiennictwem, wskazując na określonych autorów i ich poglądy. Wartościowy w mojej ocenie jest fakt, iż każdy podrozdział w rozdziale III (czyli podrozdziały 1,2,3) kończą się podsumowaniem, w którym znajdujemy bezpośrednie, bądź pośrednie odniesienia do problemów i hipotez badawczych. To pozycjonuje cząstkowe dociekania, pozwalając z określonymi konkluzjami przenieść myśli w obszar prezentowany w kolejnym podrozdziale. Należy zatem zadać sobie konstytutywne pytanie, czy ‘pogodny nastrój’ i ‘wesołe usposobienie’ powiązane bezsprzecznie z kategorią humoru znajduje odzwierciedlenie w merytorycznym dyskursie w rozdziale badawczym? Otóż Autorka współgrając z założeniami ilościowej konwencji, podejmuje w gąszczu pozyskanych danych nie tylko opisy i liczbowe zestawienia, ale co ważne i pożądane interpretacje oraz wynikające z tego wnioski. Toteż materiałowi zgrupowanemu w poszczególne podrozdziały nadano konkretny, tematyczny wektor, zgodny z metodologicznymi wskazaniem. Skupienie i siła transmisji danych nosi, co zrozumiałe ilościową optykę, posiadając myśl przewodnią korespondującą z nakreślonymi problemami badawczymi. Pozwala to na uchwycenie łączy między wątkami problemowymi i ukazanie swoistego, panoramicznego (w badanym zakresie) wizerunku wychowanków i wychowawców

i odbioru przez nich określonych kwestii. Badania Autorki pokazały, iż humor wbrew pozorom odgrywa ważną i wielowymiarową rolę w procesie przemiany nieletniego przebywającego w placówce resocjalizacyjnej. Habilitantka we wnioskach końcowych pisze, iż „humor wychowanków stanowi istotny indywidualny czynnik chroniący – osłaniający nieletnich przed działaniem niekorzystnych czynników środowiskowych i ułatwiający im przystosowanie się do trudnych warunków życia zakładowego, z drugiej zaś strony – aktywizuje on i optymalizuje działanie innych czynników protekcyjnych - w tym przypadku klimatu społecznego, zaliczanego do grupy czynników ochronnych o charakterze środowiskowym” (str. 297). Natomiast profil humoru badanych pedagogów kształtuje się „zgoła odmiennie i zdecydowanie mniej korzystnie” (str. 297). Otóż w tej grupie „pomimo korzystnej struktury humoru i optymalnego nasilenia poszczególnych jego typów, większość z nich nie tylko nie korzysta w pełni z jego adaptacyjnego potencjału, ale wręcz posługuje się nim w sposób destruktywny” (str. 298). Te i inne konkluzje, wynikające z przeprowadzonych eksploracji wysnuwa dr A. Karłyk-Ćwik w części podsumowującej książkę. Wnioski wydają się logiczne z nutą refleksji i troski Autorki o resocjalizacyjną przestrzeń młodych ludzi. Pomimo nazwy tej części publikacji – „Wnioski końcowe i implikacje badawcze”, to brakuje mi szerszego uwypuklenia tych drugich. Co zatem można wysnuć dla praktyki resocjalizacyjnej i pracy z osobą uwikłaną w różne procesy i będącą w kolizji z prawem? Cóż z relacjami interpersonalnymi i budowanym klimatem pomiędzy całą bipolarną zbiorowością placówki? Autora poniekąd, a może jedynie w pewnym sensie konstruuje swój wywód odkrywając owe kierunki rozważań. Tym niemniej ta część rozczarowuje w pewnym sensie, gdyż chciałoby się nakreślenia czegoś więcej dla przyszłości interesującego nas środowiska, gdzie każdego dnia kooperują ze sobą dwa podmioty - wychowawca i wychowanek - często mające odmienne widzenie świata. Autorka ogranicza się raczej do powszechnych twierdzeń, które w funkcjonują w przestrzeni publicznej i nie wymagają badawczych diagnoz. Np. „na podstawie przeprowadzonych badań – opisów dwóch głównych podmiotów zaangażowanych w proces resocjalizacji instytucjonalnej nieletnich, tj. wychowanków i pedagogów, pozwala dostrzec, że w obiektywnie tej samej rzeczywistości placówki

resocjalizacyjnej (współ)egzystują dwa zupełnie odmienne światy kreowane przez ich uczestników” (str. 300). Kolejne słowa znajdujące się na ostatniej stronie (301) części kończącej stanowiące (tak przynajmniej je odbieram), pewne przesłanie Autorki brzmi również ogólnie i nie wymaga procesu badawczego. Idzie więc o to, by „choć spróbować uczynić życie w instytucji resocjalizacyjnej bardziej przystępnym, pracujący w nich pedagodzy powinni dążyć do włączania w tę przestrzeń humoru, który stanowiłby swego rodzaju pomost łączący świat powagi, w jakim funkcjonują wychowawcy, ze światem śmiechu kreowanym przez wychowanków”. To raczej styl życzeniowy i w określonym stopniu rzeczywistość wyobrażeniowa Autorki.

Konkluzje końcowe

Działalność naukowo-badawcza, w tym publikacyjna Habilitantki kształtuje się na właściwym poziomie. Znaczna reprezentacja wiedzy, która widoczna jest w konstruowanych rozważaniach daje obraz pogłębionych refleksji i merytorycznych analiz. Gros z Jej publikacji znalazło swoje miejsce w punktowanych czasopismach o profilu naukowym. Pozytywnie oceniam aktywność konferencyjną Habilitantki, jak również Jej zaangażowanie na polu popularyzacji nauki. Aspekt dydaktyczny prezentuje się korzystnie, lecz słabo działalność stażowa i grantowa. Wątek międzynarodowy także wymagałby wzmocnienia i intensyfikacji. Natomiast w odniesieniu do podstawowego osiągnięcia naukowego, czyli książki „Humor w kreowaniu klimatu społecznego instytucji resocjalizacyjnych dla nieletnich”, stwierdzam finalnie, iż publikacja zawiera w sobie niewątpliwe wartości poznawcze z zakresu problematyki ważnej, bo dotykającej nietuzinkową sferę życia człowieka. Badawcze ułożenie zagadnienia tytułowego humoru w ramy instytucji psychokorekcyjnej odbieram jako oryginalny pomysł na badania, a przede wszystkim stanowiącym w mojej ocenie impuls, a nawet pewną bazę do konstruowania rozwiązań na płaszczyźnie procesu resocjalizacji, a w tym świadomości osób współtworzących klimat społeczny placówki. Książka swym teoretyczno-empirycznym wydźwiękiem może poniekąd stanowić merytoryczny głos w publicznym dyskursie skoncentrowanym na tym co tu i teraz w świecie nieletnich, ale przede wszystkim na przyszłościowych kartach z ich życia.

Holistycznie odnosząc się do dorobku naukowo-badawczego dr Anny Karłyk-Ćwik to oceniam go pozytywnie. Konstruowany przez lata pracy dorobek uznaję za ważny oraz interesujący poznawczo w określonych zakresach, jak również wnoszący znaczny wkład w rozwój dyscypliny. Szczególnie mam tu na myśli monografię „Humor w kreowaniu klimatu społecznego instytucji resocjalizacyjnych dla nieletnich” (Toruń 2018, ISBN 978-83-63955-57-1, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, ss. 342), wskazaną jako podstawowe osiągnięcie w procedurze o nadanie stopnia doktora habilitowanego. W związku z tym w myśl ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule z zakresu sztuki, wnioskuję o nadanie doktor Annie Karłyk-Ćwik stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Stawomir Puzożyński